

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

щодо проекту Положення про порядок підготовки фахівців ступенів доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ)

Науковцями Інституту було проведено правове дослідження проекту Положення про порядок підготовки фахівців ступенів доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) (далі – Положення).

Проект дозволяє констатувати наявність у ньому низки концептуально нових положень, спрямованих на вдосконалення підготовки фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії та наукового ступеня доктора наук на, відповідно, третьому освітньому та науковому рівнях вищої освіти (наукових установ).

За результатами аналізу норм, закріплених у проекті Положення, науковцями Інституту сформульовано пропозиції та зауваження, що стосуються як загальних засад організації підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук, так і окремих питань її проведення.

1. З метою централізованого контролю, нагляду, одержання статистичної інформації, стимулювання певних галузей науки з боку уповноважених органів, з урахуванням певного ступеня самоврядування вищих навчальних закладів (наукових установ) доцільно ввести на законодавчому рівні принцип централізованого обліку докторських програм, незалежно від виду суб'єкта, який здійснює підготовку докторів філософії. Облік докторських програм необхідно покласти на НАН України та галузеві академії відповідно до їх спеціалізації із забезпеченням публічного доступу до відповідних баз.

2. Вважаємо доцільним надати можливість аспірантам (ад'юнктам) та докторантам обирати тему наукового дослідження незалежно від попередніх або конкурентних досліджень обраної тематики іншими науковцями. Таким чином буде формуватися коло науковців за певними напрямками та стимулюватися постійне поглиблення ступеню дослідження певної проблематики. Такий підхід буде урівноважуватися основною обов'язковою умовою до захисту результатів наукових досліджень – наявність новизни порівняно з результатами попередніх робіт, захищених та/або опублікованих в Україні.

3. Для покращення організації захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів пропонуємо:

- запровадити електронну систему обліку опонентів;
- після здійснення захисту дисертаційних досліджень спеціалізованою вченою радою визначати середній бал якості роботи, що є необхідною умовою для внесення вказаної інформації у додаток до диплому Європейського зразка, який Україна взяла на себе зобов'язання видавати на її території;
- запровадити оплатність діяльності членів спеціалізованої вченої ради.

4. Відповідно до абз. 4 п. 7 та п. 8 проекту Положення підготовки наукових кадрів завершується успішним захистом дисертаційного дослідження. З метою охоплення єдиним регулюючим впливом повний цикл підготовки докторів філософії та докторів наук вважаємо, що до проекту Положення слід включити й порядок захисту результатів виконання наукової кваліфікаційної праці.

5. У проекті Положення встановлено вимогу щодо виконання аспірантами наукового та індивідуального планів наукової роботи, які не кореспондують між собою. Доцільно закріпити, що навчальний план є частиною індивідуального плану наукової роботи.

6. Останнє речення абз. 4 п. 7 Положення, яке стосується пропуску розгляду дисертацій спеціалізованою вченою радою та продовження строку навчання в аспірантурі на цій підставі, необхідно замінити реченням такого змісту: «Продовжене навчання має здійснюватися за рахунок вищого навчального закладу (наукової установи), з вини якого було допущено пропущення строку».

7. У п. 9 проекту Положення закріплений перелік прав аспірантів і докторантів. Вважаємо необхідним його доповнення правом таких осіб на підтримання постійного та регулярного зв'язку з науковим керівником. А до обов'язків аспірантів, встановлених п. 10 Положення, включити обов'язок виконувати надані ним завдання.

8. У п. 13 проекту Положення зазначено «заочну форму навчання», що не відповідає Закону України «Про вищу освіту». У п. 6 ст. 5 Закону передбачено лише можливість осіб, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою, зокрема під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді. Але навчання таких осіб не визначено у Законі

України «Про вищу освіту» як заочна форма навчання в аспірантурі. Отже, потребує обов'язкового визначення у Законі України «Про вищу освіту» і у Положенні змісту та порядку реалізації заочної форми навчання в аспірантурі.

9. Пункт 15 Положення щодо обов'язкової складової освітньо-наукової програми аспірантури (ад'юнктури) про публікацію не менше однієї статті в науковому виданні, яке включене до міжнародної наукометричної бази, містить зазначення на назву лише однієї міжнародної наукометричної бази – Scopus. У зв'язку із рідкістю включення українських наукових видань до цієї бази (а щодо деяких спеціальностей такі видання взагалі відсутні) пропонуємо розширити перелік наукометричних баз у цьому Положенні. Крім того, доцільно надати можливість вченій раді вищого навчального закладу (наукової установи) її рішенням визнавати окремі наукометричні бази такими, включення до яких наукового видання прирівнює його до тих, що входять у перелік наукометричних баз даних, затверджених МОН України.

10. Серйозним недоліком проекту Положення вважаємо відсутність встановлених вимог до наукових установ з метою здійснення діяльності з підготовки наукових кадрів, як це закріплено у п. 16 проекту Положення для вищих навчальних закладів. У цьому контексті важливим є зміна підходу до регулювання спільної діяльності вищого навчального закладу та наукової установи з підготовки докторів філософії. Вважаємо, що друге речення п. 17 проекту Положення обмежує можливість наукових установ здійснювати діяльність з підготовки наукових кадрів строками дії ліцензії на освітню діяльність вищих навчальних закладів, а точніше прив'язує її до моменту ліцензування освітньої установи. Замість цього положення доцільно закріпити обов'язок наукових установ, які планують здійснювати підготовку наукових кадрів, подавати разом із необхідними документами для відкриття аспірантури договір з вищим навчальним закладом на здійснення освітньої діяльності та завірену копію ліцензії на здійснення спільної освітньої діяльності на третьому рівні вищої освіти вищого навчального закладу.

11. У п. 17 проекту Положення передбачено, що повинна відбуватись акредитація освітньо-наукової програми, в той час як у п. 14 освітньо-наукова програма аспірантури (ад'юнктури) затверджується вченою радою вищого навчального закладу (наукової установи) для кожної спеціальності. З наведених положень не зрозуміло, який зміст має термін «акредитація» відповідної освітньо-наукової програми та яка її процедура.

12. Проект цього Положення потребує доповнення в частині визначення та встановлення переліку правопорушень у сфері атестації та

підготовки аспірантів (ад'юнктів) та докторантів, а також санкцій і кола відповідальних осіб за їх вчинення, чого немає зараз (крім плагіату), що слід визнати прогалиною у ньому, яка потребує заповнення.

13. Пропонуємо чітко встановити вимоги до кількості публікацій для докторантів – не менше 20 публікацій, аспірантів (ад'юнктів) – не менше 5.

14. Пункт 21 проекту Положення потребує, на наш погляд, включення до переліку документів, необхідних для вступу до аспірантури (ад'юнктури), доказ спроможності абітурієнта проводити наукові дослідження за обраною спеціальністю (наприклад: список опублікованих наукових праць і винаходів, науковий текст, доповідь, реферат).

15. Пункт 25 проекту Положення закріплює вимогу одночасно із зарахуванням аспіранта призначення йому наукового керівника. Ця норма існує і у чинному Положенні про підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів. Але практика довела її низку ефективність і часте відхилення. На цій підставі рекомендуємо встановити строк призначення наукового керівника протягом 1 місяця з дня зарахування особи до аспірантури.

Узагальнюючий висновок: За результатами аналізу зроблено висновок про доцільність прийняття за основу для доопрацювання з урахуванням висловлених пропозицій та зауважень проекту Положення про порядок підготовки фахівців ступенів доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ).

В.о. директора Інституту

Ю.Є. Атаманова